

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

Олена Омелян,

учитель зарубіжної літератури,
учитель-методист, спеціаліст вищої категорії,
Херсонський багатопрофільний ліцей

Спостережливість — друга натура Урок за творчістю Артура Конан Дойла (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)КОНАН ДОЙЛ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.1.354761>

Тема: Формула успіху Шерлока Холмса. Причини надзвичайної популярності героїв детективних творів Е. По та А. Конан Дойла.

Мета: повторити вивчене про детективні твори; розкрити секрет успіху головних героїв на ниві детективних розслідувань; розвивати дослідницькі навички учнів; усне мовлення учнів; формувати прагнення збагатити свій життєвий досвід знаннями про дедукцію; розвивати кмітливість, фантазію; виховувати інтерес до детективних творів.

...Навряд чи хто може згадати таку закручену загадку, якої хтось інший, відповідно спрямувавши свою винахідливість, не зміг би розгадати.

Е. А. По

Щоб пізнати людство, треба вивчити людину.

А. Конан Дойл

Усе знати — моя професія.

Мабуть, я привчився бачити те, чого інші не помічають.

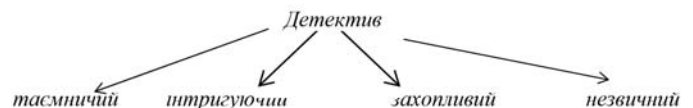
А. Конан Дойл

I. Мотивація навчальної діяльності.

Асоціативний куц «Детектив»

— Прослухайте фрагмент музики з кінофільму «Пригоди Шерлока Холмса та доктора Ватсона» і дай-

те відповідь на запитання: «Які почуття з'являються у вас? Що є в ній детективного?»

II. Повідомлення теми, мети уроку.

Вступне слово вчителя.

Справді, детектив приваблює, зачаровує, робить кожного своїм прихильником. Урок, присвячений цьому жанру, проведемо у формі гри-дослідження.

Проблемні питання:

- Чому детективні твори, їх герої такі популярні?
- Що дають знання про дедуктивний метод звичайній людині?

III. Актуалізація опорних знань .

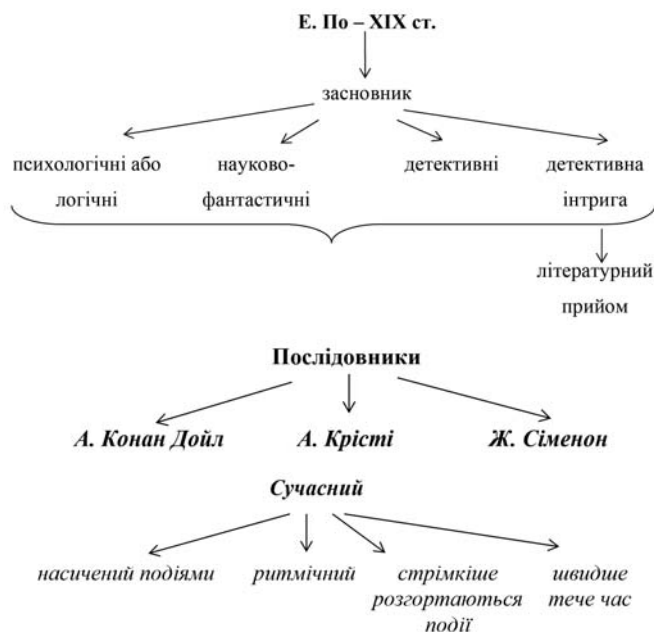
Слово надається літературознавцю. Він нам нагадає все, що ми знаємо про детективну літературу (робота зі схемою).

У творах XII століття можна знайти елементи детективного твору, але у них увага не приділялася людині, яка розкриває злочин. Засновником жанру вважають видатного американського письменника Едгара Аллана По, XIX століття. Він розробляє правило для створення невеличких оповідань, які називали «логічними оповіданнями». Їх можна поділити на декілька тематичних груп: психологічні або логічні, науково-фантастичні, детективні. В основі лежить детективна інтрига — літературний прийом — злочин, таємниці. Головні герої — люди, наділені сильною волею, аналітичним розумом, досягають поставленої мети. Вони аматори, до них належать літературні герої й героїні: Дюпен, Легран — Едгара По; Шерлок Холмс — Артура Конан Дойла; Марпл, Пуаро — Агати

Конкурс «Література: урок і поза уроком»

Крісті; Мерге — Жоржа Сіменона. Дія починається з факту злочину і розгортається у зворотному напрямку. Письменники шляхом логічного аналізу простежують ті порухи душі людини, які часто залишаються незрозумілими для більшості людей.

Схема

— Що таке детектив?

Детектив (англ. *detective*, від лат. *detego* — розкриваю, викриваю, нишпорка) — 1. агент таємної служби розшуку; 2. літературний твір, кінофільм, зміст яких присвячено розкриттю заплутаного злочину, таємниці.

Деду́кція (лат. *detuctio* — виведення, доведення) — спосіб розмірковування, при якому нова думка або висновок виводяться шляхом роздумів над багатьма іншими думками, фактами.

Встановіть відповідності між назвами оповідань та назвами предметів:

Фото Ірен Адлер	«Блакитний карбункул»
«Британська енциклопедія», том 1	«Палець інженера»
Блюдце з молоком	«Пістрява стрічка»
Різдвяна гуска	«Скандал у Богемії»
Гідравлічний прес	«Спілка рудих»
Вбрання жebraка	«Вбивство на вулиці Морг»
Оголошення моряка у газеті про мавпу	«Людина з розсіченою губою»

IV. Опрацювання теми.

Детективна інтрига

Кожен самостійно провів дослідницьку роботу.

Чому популярні? Експерти узагальнили.

Чому детективні твори популярні? Фрази-положення.

Секрет успіху

1. Особистість виявляє надзвичайні інтелектуальні здібності.
2. Сам процес розкриття таємниці, злочину.
3. Напружена розумова діяльність на основі дедуктивного методу.
4. Незвичайні особистості (*Легран, Шерлок Холмс, Дюпен*)

Секрет успіху

Особисті якості	Знання	Уміння
почуття гумору	Хімія	логічно розмірковувати
винахідливість	Математика	фантазувати
спостережливість	Мистецтво	розгадувати
хоробрість	Історія	криптограми
цілеспрямованість	Медицина	бачити важливе
наполегливість		робити висновки
кмітливість		дедукція
уважність		
недовірливість		
обережність		
цінує дружбу		

Афоризми Шерлока Холмса

- Розслідування злочинів — точна наука, принаймні повинна нею бути.
- Мені здається, що людський мозок схожий на маленьке порожнє горище, яке ви можете обставити, як хочете.
- Якщо відкинути все цілком неможливо, то саме те, що залишиться, — хоч яким би неймовірним воно здавалося, — і є істина!
- Ви бачите все, але не даєте собі можливості поміркувати над тим, що ви бачите.
- По скороминущому виразові обличчя, мимовільному руху якого-небудь мускула або по погляді можна вгадати найпотемніші думки співрозмовника. Людину, яка вміє спостерігати й аналізувати, обдурити просто неможливо.
- З однієї краплі води людина, яка вміє мислити логічно, зможе зробити висновок про існування Атлантичного океану або Ніагарського водоспаду, навіть якщо вона не бачила ні того, ні іншого. Все життя — величезний ланцюг причин і наслідків, і природу його можна пізнати по одній ланці.
- Спостережливість — друга натура.
- Найцінніше — показання свідків. Треба дізнаватися усе, що тільки можна.
- Слід більше довіряти собі.
- Дивні подробиці полегшують розслідування.

- Побічні обставини бувають іноді так само красномовні, як муха в молоці.
- Якщо небезпеку можна передбачити, то її не слід боятися.

Чи має рацію Ватсон?

Якось Ватсон написав жартівливий «Атестат» Шерлока Холмса. Які ж оцінки отримав великий сищик?

Атестат Шерлока Холмса

1. Знання в галузі літератури — жодних.
  2. Знання в галузі філософії — жодних.
  3. Знання в галузі астрономії — жодних.
  4. Знання в галузі політики — слабкі.
  5. Знання в галузі ботаніки — нерівномірні. Знає властивості беладоли, опіуму й отруту взагалі. Не має уявлення про садівництво.
  6. Знання в галузі геології — практичні, але обмежені. З першого погляду визначає зразки різноманітних ґрунтів. Після прогулянок показує бризки бруду на штанях і по їхньому кольору і консистенції визначає, з якої вони частини Лондона.
  7. Знання в галузі хімії — глибокі.
  8. Знання в галузі анатомії — точні.
  9. Знання в галузі карної хроніки — величезні. Знає, здається, усі подробиці кожного злочину, скоєного в дев'ятнадцятому сторіччі.
  10. Добре грає на скрипці.
  11. Чудово фехтує на шпагах і еспадронах, прекрасний боксер.
  12. Ґрунтовні практичні знання англійських законів.
- Проте біограф містера Холмса багато в чому помилився. І сам великий сищик підкреслює свою обізнаність в багатьох сферах.

Сценка «Досьє Шерлока Холмса» (версія Леслі Клінгера)

Журналіст. Ваше ім'я?

Шерлок Холмс. Вільям Шерлок Скотт Холмс.

Журналіст. Рік і місце народження?

Шерлок Холмс. 1854. Східний Сассекс.

Журналіст. Освіта?

Шерлок Холмс. 1864 рік — Англія, Кеннінгтон, школа-інтернат. 1866 рік — Йоркшир, звичайна школа. 1872 рік — Оксфорд (коледж), а в 1874 році — Кембридж (коледж).

Журналіст. Ваші захоплення?

Шерлок Холмс. У 1879 році мене можна було побачити на лондонській театральній сцені в ролі Гамлета. Потім разом із театром Михайла Сазонова «Sasanoff Shakespeare Co» я вперше побував в Америці. На той же час у мене з'явилося ще одне захоплення — скрипка. Трохи пізніше, в 1881 році, я захопився хімією, потім я зацікавився розкриттям злочинів, боксом, читанням книг з філософії та природничих наук.

Журналіст. Ваші друзі?

Шерлок Холмс. Джон Хеміш Ватсон.

Журналіст. Тільки один?

Шерлок Холмс. Молодий чоловіче, тільки з віком розумієш, що таке дружба, що таке вірність, що таке плече товариша. Знайомих може бути в житті скільки завгодно, а ось справжній друг — тільки один. І він у мене є!

Журналіст. А вороги у Вас є?

Шерлок Холмс. Авжеж, є! Професор Моріарті.

Журналіст. Теж один?

Шерлок Холмс. Але який! Від нього та його спільників мені довелося з 1884 до 1891 року переховуватися в Італії, Тибеті, Персії, Мецці, навіть в Африці.

Журналіст. Ви ризикова людина?

Шерлок Холмс. Я не лише детектив, а й розвідник. Так-так! У 1912 році я вдруге їздив до Америки з метою проникнення в таємні Ірландські групи. Переді мною стояло завдання: увійти в довіру до німецьких розвідників.

Журналіст. І що, Ви його виконали?

Шерлок Холмс. Так, викриття німецького шпигуна фон Борка — остання справа Холмса-детектива, Холмса-розвідника. Потім я повернувся на свою ферму в Сассексі, де за розведенням бджіл і науковими працями з бджільництва я провожу залишок життя.

Журналіст. Шерлок Холмс — великий детектив, а зможете Ви розкрити свої сильні та слабкі сторони?

Шерлок Холмс. Ну, похвалитися трішки нікому ще не завадило. Я — справедливий і розумний, винахідливий та ерудований, благородний і безкорисливий, мужній і чесний.

Творча робота в групі «Досьє Шерлока Холмса»

У Шерлока Холмса була величезна картотека на всіх відомих йому злочинців. Не дивно, що відомості про самого сищика-консультанта старанно збиралися і зберігалися не тільки в архівах Скотленд-Ярда, але й у приватних архівах кримінального світу. Пропонуємо скласти своє досьє на відомого нишпорку, додавши відомості про детектива, які дізналися з повісті «Собака Баскервілів» та прочитаних оповідань.

Наприклад:

ДОСЬЄ

Прізвище, ім'я: Холмс Шерлок;

Рік народження: 1887 (дані Британської енциклопедії);

Батьки: батько — А. Конан Дойл; мати — ім'я не відомо;

Близькі родичі: брат Майкрофт Холмс;

Зовнішність: сухорлявий, ріст більше шести футів (понад 180 см), тонкий орлиний ніс, гострий, проникливий погляд, трішечки скрипливий голос;

Освіта: ґрунтовна в багатьох галузях;

Адреса: Велика Британія, Лондон, Бейкер-стріт 221-б;

Рід занять: приватний сищик або сищик-аматор;

Найзагадковіша справа: «Собака Баскервілів»;

Друзі: доктор Ватсон;

Основні вороги: професор Моріарті;

Шкідливі звички: паління;

Конкурс «Література: урок і поза уроком»

Хобі: хімія, гра на скрипці;

Спортивні захоплення: бокс, фехтування, гольф, плавання, східні единоборства; відмінно стріляє з пістолета.

Улюблені газети: «Дейлі телеграф», «Таймс».

Сценка

Ватсон. Як ви дійшли таких висновків?

Холмс. Якби кожна людина розвивала в собі здатність вдивлятися в дрібниці навколишнього життя, а головне порівнювати їх, вона могла б досягти таких самих результатів.

Ватсон. Я гадаю, що зір у мене не гірше вашого.

Холмс. Абсолютно правильно. Ви дивитесь, але не спостерігаєте, а це різні речі. Наприклад, ви часто бачили сходи, які ведуть до цієї кімнати?

Ватсон. Часто.

Холмс. Як часто?

Ватсон. Ну, декілька сот разів.

Холмс. Чудово, скільки ж там сходинок?

Ватсон. Скільки? Не звертав уваги.

Холмс. Ось, не звертали уваги. А між тим, ви бачили. У цьому вся суть. А я знаю, що сходинок — сімнадцять, тому що я і бачив, і спостерігав

Учитель. Кожен день ви ходите з першого на другий поверх і навпаки. А чи задумувались ви над тим, скільки сходинок на другий поверх?

— У чому секрет особистості? (Леграна, Дюпена, Шерлока Холмса)

Процес розкриття таємниці

Сценка з оповідання «Пістрява стрічка»

Холмс. Сьогодні ми зібралися, щоб поставити крапку у цій справі.

Ватсон. Неповторне поліцейське слідство дійшло висновку, що лікар знайшов свою смерть внаслідок необережного поводження зі своєю небезпечною улюбленицею — отруйною змією. Але мені, Холмс, дуже кортить дізнатися незрозумілі деталі справи.

Хелін Стоунер. Містер Холмс, розкрийте, будь ласка, секрет. Мені дуже хочеться знати. Від цього минеться мій страх.

Читання уривка оповідання, де Холмс докладно розповідає, як йому вдалося розкрити таємницю.

Стоунер. Спасибі вам на все, містер Холмс, Ви позбавили мене страху.

Висновок. Деталь до деталі — і таємниця розкрита. І це приваблює в детективних творах, робить їх популярними.

V. Підбиття підсумків уроку

1. Дедуктивний метод:

- Не оминати жодної дрібниці.
- Тренувати увагу.
- Бути благородним, мужнім, безкорисливим.
- Природно сприймати похвалу.
- Прагнути в житті незвичайного.

«Все моє життя — неперервне зусилля врятуватися від банальної одноманітності існування». («Спілка рудих»)

2. Творча робота

Сенкан

1. Шерлок Холмс	1. Детектив
2. Кмітливий, наполегливий	2. Таємничий, незвичайний
3. Розслідує, перевтілюється, творчий	3. Скоює, розслідує, доводить
4. Відомий приватний сищик-аматор	4. Особливий жанр захоплюючої літератури
5. Майстер	5. Загадка

Слово учителя.

Артур Конан Дойл помер у 1930 році, на 71 році життя. На могилі вигравіювано епітафію, написану ним самим:

Я виконав своє просте завдання,
Якщо дав хоча б годину радості
Хлопчику, який уже наполовину чоловік,
Або чоловіку — ще хлопчику.
Якщо звернув увагу, то працював недарма.

VI. Домашнє завдання.

Написати твір-роздум «У чому секрет популярності оповідань про Шерлока Холмса?»